FITOTERAPIJOS PRIEMONIŲ NAUDOJIMO BURNOS ERTMĖS PRIEŽIŪRAI PATIRTIS

Karolina Kepalaitė, Danguolė Grūnovienė

Kauno kolegijos Medicinos fakultetas

Raktažodžiai: fitoterapija, fitoterapijos priemonės, burnos higiena.

Santrauka

Tyrimo tikslas – atskleisti tyrimo dalyvių, burnos ertmės priežiūrai naudojančių fitoterapijos priemones, patirtį. Tyrimo dalyvavo 8 skirtingo amžiaus informantai, burnos ertmės priežiūrai naudojantys fitoterapijos priemones. Duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo metu surinktų duomenų analizė atlikta taikant aprašomosios bei turinio analizės metodus.

Tyrimo dalyviai teigiamai atsiliėpė apie vaistažolių naudojimą. Nurodė, kad fitoterapijos priemonės burnos ertmės priežiūrai pradėjo naudoti kaip pagalbines, nes jos mažiau alina organizmą ir nedirgina gleivinės cheminiais preparatais. Nustatyta, kad tyrimo dalyviai turi žinių apie įvairias fitoterapijos priemones ir kiekvienas pasirenka labiausiai tinkamas, dažniausiai arbatas, skalavimo skysčius, dantų pastas. Beveik visi fitoterapijos priemones ruošiasi namuose.

Išvadas

Vaistinių augalų sudėtyje esančios veikliosios medžiagos (eteriniai aliejai, kartumynai, skaidulos, vitaminai ir kt.) turi gydomųjų savybių. Burnos priežiūrai taikomos fitoterapijos priemonės yra skalavimo skysčiai, dantų pastos, eteriniai aliejai, geliai, purškalai, kremai burnos ertmės opoms gydyti, čiulpiamosios pastilės, dantų priežiūros kramtomosios gumos, fiksuojamieji dantų protezų kremai, nuovirai, užpilai, tinktūros, tepalai, pavilgai. Augaliniai vaistiniai preparatai yra patraukli įprastinio gydymo cheminiais vaistais alternatyva, nes jie pasižymi farmakologinio veikimo įvairove ir rečiau sukelia šalutinį poveikį [1]. Augaliniai vaistiniai preparatai yra biologiškai veikliųjų medžiagų mišiniai, kai iš augalų išskiriamos chemiškai diferencijuotos veikliosios medžiagos. Jie plačiai vartojami, mažiau agresyvūs ir juos galima vartoti ilgesnį laiką [2].

Dažniausiai vaistinei žaliavai vartojamos augalų dalys yra

lapai, šaknys, žiedai, vaisiai, sėklos, šakniastiebiai, žievė [3].

Vaistiniuose augaluose gausu veikliųjų, bioaktyviųjų bei antioksidacinių medžiagų, turinčių gydomųjų savybių. Vaistiniai augalai dėl bioaktyviųjų medžiagų, antioksidantų, flavonoidų, flavonų, antocianinų ir kt. turi anti-Streptococcus viridans poveikį [4].

Tinkamas burnos ertmės ir dantų sveikatos palaikymas yra vienintelis būdas išvengti dantų ėduonies ir jo žalos. Fitoterapijos priemonių naudojimas turi įvairių motyvų, tokių kaip terapinių išteklių didinimas, tradicinių žinių atgaivinimas, biologinės įvairovės išsaugojimas, socialinės plėtros ir aplinkosaugos, populiarus ir tęstinio švietimo skatinimas [5].

Burnos ertmės priežiūrai rekomenduojant fitoterapijos priemones, būtina atsižvelgti į toksikologijos ir saugos duomenis, sąveiką su kitais vaistais ir (ar) maistu, klinikinę praktiką, fitoterapijos produktų kokybę (moksliškai patikrintus preparatus) [6].

Tyrimo tikslas – nustatyti tyrimo dalyvių, burnos ertmės priežiūrai naudojančių fitoterapijos priemones, patirtį.

Tyrimo objektas, medžiaga ir metodai

Tyrimo objektas – tyrimo dalyvių, burnos ertmės priežiūrai naudojančių fitoterapijos priemones, patirtis. Tyrimas vyko 2021 metų vasario-balandžio mėnesiais. Tyrimo metu apklausti aštuoni skirtingo amžiaus informantai, burnos ertmės priežiūrai naudojantys fitoterapijos priemones. Dėl paskelbtos COVID-19 pandemijos, interviu buvo vykdomi nuotoliniu būdu. Vidutinė interviu trukmė – 30 minučių. Tyrimo dalyviams sutikus, interviu buvo įrašomi, o vėliau transkribuojami. Tyrimo priemonė – duomenų rinkimo ir analizės metodai. Tyrimo metu naudotas duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Jį sudarė 9 klausimai, parengti tyrimo autorių, vadovaujantis mokslinė ir profesinė literatūra: 1 klausimas įžanginis, 2 - įžangos į temą klausimai, 5 – giluminiai ir 1 - baigiamojo tipo klausimas. Tyrimo metu surinktų duomenų analizė buvo atlikta aprašomosios ir turinio (content) analizės metodais.

Tyrimo dalyviai. Imties dydžio reikalavimai kokybiniam tyrimui nėra griežtai nustatomi, todėl buvo numatyta ir tyrime dalyvavo 8 skirtingo amžiaus dalyviai, burnos ertmės priežiūrai naudojantys fitoterapijos priemones: 2 vyrai ir 6 moterys. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius – 45 metai, jauniausiam tyrimo dalyviui 21, vyriausiam – 73 metai. Daugiausiai nei pusės išsilavinimas aukštasis, dviejų – profesinis, vieno – vidurinis.

Tyrimo rezultatai

Iš kuo mažiau perdirbtų vaistinių augalų gaunama tokių produktų, kokių negalima pagaminti sintetiniu būdu, arba kurių gamyba iš grynųjų mineralų kainuotų didžiules sumas [7]. Fitoterapija turi pranašumą, nes kainos ir kokybės santykis yra mažesnis, atitinkantis šiuolaikinius profesionalo-paciento santykių humanizacijos kriterijus [8]. Augaliniai vaistiniai preparatai gaminami iš augalinės žaliavos: lapų, žiedų, žolių, vaisių, sėklų, stiebų, šaknų ir šakniastiebių, žievės, medienos ir kitų augalų dalių. Būtent iš šių žaliavų

1 lentelė. Fitoterapijos priemonių pasirinkimo burnos ertmės priežiūrai priežastys.

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Saugumas	Gleivinės dirginimas	„Yra saugesnės negu cheminių priemonių naudojimas. Burnos ertmės priežiūros produktai mažiau dirgina burnos ertmę“. „Vaistais galima sugadinti skrandį“.
	Organizmo alinimas	„Švelniausia gydymo priemonė“. „Jei nepadaugini ir naudoji pagal paskirtį tai nepakenkia organizmui“
Sveikata	Imuniteto stiprinimas	„Yra daug augalų, kurie nuo senų senovės buvo naudojami burnos ertmės priežiūrai, todėl kai tik yra proga, stengiuosi jomis naudotis“
	Pagalbinė priemonė	„Vaistažolės imunitetą sustiprina“ „Tai gera pagalbinė priemonė“
Vaistiniai augalai	Česnakas	„Česnakas naudojamas nuo danties skausmo, meta dėl kvapo“
	Mėta	„Ežiulė stiprina imunitetą ir gydo danteną kai jos kraujuoja“
	Ežiulė	„Ajeris valo dantis ir sveikina“
	Ajeris	
Aplinkinių įtaka	Odontologas	„Seniau odontologas siūlydavo paskalauti ramunėlėmis kai išrauna dantį, nes tai veikia raminaučiai“

išgaunamos šviežios sultys, fiksuojamieji aliejai, eteriniai aliejai, dervos bei sausųjų žolelių mišiniai, labai plačiai naudojami fitoterapijoje [9].

Burnos ertmės infekcija – žmonių sveikatos grėsmė, kuri yra pagrindinė įvairių natūraliai burnoje gyvenančių mikroorganizmų susidarymo ir pasiskirstymo priežastis. Burnos ertmėje yra sudėtingiausia mikroorganizmų kombinacija, lyginant su visu organizmu. Dėl bakterijų atsparumo ir jų gebėjimo sukelti ūmines infekcijas, plačiai paplito vaistinių žolelių ir veiksmingų natūralių produktų naudojimas. Vaistiniai augalai naudojami dėl jų vaistinių ir antioksidacinių medžiagų, turinčių specialų poveikį ir gydančių įvairias ligas [4].

Namuose gaminamų preparatų pavyzdžiai

Jonažolės nuoviru skalaujama burna esant gingivitui, stomatitui, blogam burnos kvapui. *Jonažolės* kompresai tinkami žaizdoms gydyti. Pasižymi sutraukiančiomis, antiseptinėmis, baktericidinėmis, antivirusinėmis, uždegimo slopinamosiomis, audinių regeneraciją stimuliuojančiomis, kraujotaką gerinančiomis savybėmis [10].

Vaistinė ramunė naudojama skalauti esant burnos ertmės ar gerklės uždegimui. Ramunės graižų preparatai pasižymi uždegimo slopinamuoju, spazmų atpalaiduojamuoju, antiseptiniu, raminamuoju poveikiu [11]. Tinkami naudoti žiedai ir žolė nuovirams ir kompresams.

Vaistinės medetkos žiedai tinkami ruošiant arbatą, nuovirą ar tepalą. Arbatą padeda gydyti burnos ertmės gleivinės, gerklės uždegimus. Nuoviras naudojamas burnos ertmės ar gerklės skalavimui.

Vaistinė taukė pasižymi antimikrobinėmis, uždegimo slopinamosiomis, kraujavimą stabdančiomis ir žaizdų gijimą spartinančiomis savybėmis. Šaknų nuovirai tinka skalauti gerklę bei burną, sergant parodontoze [12].

Tyrimo metu surinktų duomenų analizė atskleidė, kad visi tyrimo dalyviai apie vaistažolių naudojimą atsiliepė teigiamai, teisingai nurodė augalų gydomąsias savybes, tinkamas gydyti lėtines ligas, palaikyti sveikatą bei pagerinti būklę: „Mūsų laikais labiau naudojamos lėtinėms ligoms gydyti ir sveikatai palaikyti“, „Kas susidraugauja su gamtos teikiama pagalba – tas turi mažiau problemų su sveikata“, „Tai dovana žmonėms būti sveikesniems, o susirgus greičiau pasveikti“. Apklausos dalyviai teisingai įvertino augalinių žaliavų uždegimo slopinamąsias ir raminamąsias savybes: „Ramunėlės veikia prieš uždegimiškai ir ramina“, „Medetkos naudojamos per išorę ar vidų veikia prieš uždegimiškai“, pastebėjo, jog tai gera alternatyva pakeisti cheminius preparatus: „Gera alternatyva įprastiems vaistams“, „Vis ne chemija“, „Iš vaistažolių irgi yra gaminami vaistai“, mano, jog fitoterapijos priemonės „Reikalingos naudojant su kitomis gydymo priemonėmis“.

Atlikus tyrimo metu surinktų duomenų analizę apie

veiksnius, lėmusius tyrimo dalyvių fitoterapijos priemonių pasirinkimą burnos ertmės priežiūrai, buvo išskirtos keturios kategorijos: „Saugumas“, „Sveikata“, „Vaistiniai augalai“, „Aplinkinių įtaka“ (1 lentelė). „Saugumo“ kategorija yra sudaryta iš dviejų subkategorijų: „gleivinės dirginimas“ ir „organizmo alinimas“. Tyrimo metu surinktų duomenų analizė atskleidė, kad, tyrimo dalyvių manymu, fitoterapijos priemonės „... mažiau dirgina burnos ertmę“, „Švelniausia gydymo priemonė“, „...naudoji pagal paskirtį tai nepakenkia organizmui“, „Vaistais galima sugadinti skrandį“.

Apibendrinant, galima teigti, jog fitoterapijos priemonės burnos ertmės priežiūrai tyrimo dalyviai pradėjo naudoti stengdamiesi mažiau alinti organizmą, stiprinti imunitetą ir nedirginti gleivinės cheminiais preparatais bei manydami, kad tam tikrų vaistinių augalų naudojimas yra gera pagalbinė priemonė.

Analizuojamame atsakymų turinyje apie fitoterapijos priemones, naudojamas burnos ertmės priežiūrai, išskirtos 6 kategorijos: „Skausmo malšinamosios priemonės“, „Skalavimas“, „Kramtymas“, „Pirktiniai preparatai“, „Dantų valymas“, „Namuose gaminamos priemonės“ (2 lentelė).

Interviu dalyviai nurodė, jog augaliniai vaistiniai preparatai turi ne tik privalumų, bet ir trūkumų, išskirtos 2 kategorijos. Kategorija „Privalumai“ pabrėžia pačius svarbiausius augalinių preparatų privalumus. Tai natūralu, maža kaina arba nieko nekainuoja: „Nekainuoja kaip ir nieko, natūralus produktas ir galiojimo laikas pačiam žinomą“, „Natūralus produktas“, „Tai natūralu, o ne sintetinis variantas“, be-veik neturi šalutinio poveikio, gerina sveikatą ir savijautą: „Beveik nėra šalutinių poveikių, natūralu, nebrangu arba visai nekainuoja, padeda palaikyti sveikatą, o susirgus greičiau pasveikti, be to, labiau sprendžia problemas, o ne tik

2 lentelė. Burnos ertmės priežiūrai naudojamos fitoterapijos priemonės

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Skausmą malšinančios priemonės	Mėtų lašai	„Mėtų lašai padeda nuraminti danties skausmą“
	Propolio tinktūra	„Propolio tinktūra – skaudant dančiui, esant blogam burnos kvapui ar dantenų uždegimui“
	Gvazdikėlis	„Gvazdikėliai naudojami nuo skausmo“
Skalavimas	Ramunėlės	„Ramunėlės, medetkos naikina bakterijas. Anksčiau ištraukus dantį rekomendavo skalauti burną ramunėlėmis“
	Medetkos	„Gerklę skalauti medetkų arbata, gera dezinfekcine priemone“ „Dažniausiai vartojamos medetkos ir vaistinės ramunės burnai skalauti, ypač esant įvairiems uždegimams“ „Dažniausiai naudojami skalavimai, gargaliavimai su medetkomis, ramunėmis, qžuolų žieve“
	Ažuolų žievė	„Iš senų laikų skalauti su jonažole ar qžuolo žieve“
	Jonažolė	„Skalauti ramunėlėmis, medetkomis“
		„Skalavimai ramunėlių arbata, medetkų“
Kramtymas	Kadagių uogos	„Kadagių uogos naikina bakterijas burnoje“
	Ajerų šaknys	„Ajerų šaknų, spygliuočių spyglių, pumpurų kramtymas“
	Spygliuočių spygliai	
	Pumpurai	
Pirktiniai preparatai	Dantų pasta	„Naudoju skalavimo skysčius su natūralia sudėtimi“ „Dantų pasta su ežiuole, prasiskalavimo skysčiai (Parodontax, ekodenta)“
	Skalavimo skysčiai	
Dantų valymas	Bambukas	„Kaštono vaisiui nulupti rudą odelą, patį vaisių susmulkinti, sudžiovinti džiovyklėlėje arba orkaitėje. Sudžiovintus kaštono vaisius sumalti su kavamale iki miltelių pavidalo. Bus puiki dantų valymo priemonė, kuri yra gero skonio, gerai valo ir balina dantis, stiprina danteną“
	Kaštono vaisius	„Bambukai dantims valyti (pakramto ir valo)“
Namuose gaminamos priemonės	Nuovirai	„Ruošiam raudonėlių nuovirą“
	Pavilgai	„Pavilgai (užplikoma ramunėlių arbata dedamas kaip kompresas)“
	Spiritinės ištraukos	„Ekstraktai, antpilai, spiritinės ištraukos, arbatos. Naudoju rugiagėlės, medetkas, šalaviją. Vertinu spiritinį bičių pikį“
	Antpilai	
	Arbatos	

simptomus slopina“, „Saugesnės negu cheminės priemonės, mažesnė tikimybė apsinuodyti, palyginti mažesnė tikimybė alerginei reakcijai“, „Faktiškai nėra šalutinio poveikio“.

Kategorija „Trūkumai“ atskleidžia, jog šalutinis poveikis galimas tik dėl esančios alergijos ar žinių stokos: „Trūkumas tik jeigu žmogus alergiškas kažkokiems augalams, arba tiesiog dar mažai žinių, kaip teisingai surinkti, paruošti ir vartoti augalines priemones“.

Tyrimo dalyviai teigė, kad fitoterapijos priemonių paruošimas reikalauja laiko išteklių, o ir priemonės reikia ruošti pačiam, kurių galiojimo laikas trumpas. Kad būtų pastebimas rezultatas, priemonės naudoti tenka ilgiau: „Augalinių reikia naudoti žymiai daugiau negu cheminių, norint pasiekti rezultatą“, „Ilgai negalima laukti, greitai genda“, „Augaliniai preparatai veikia ne taip greitai kaip cheminiai“, „Reikia laiko pasiruošti viskam, cheminiai jau būna paruošti“, „Gali pasireikšti šalutiniai poveikiai, veikimas ilgesnis, reikia pačiam ruošti ir įdėti meilės. Šviežiai naudojami ir ruošiami todėl trumpo galiojimo“, „Norint gauti rezultatą, reikia naudoti ilgą laiką, cheminės veikia greičiau“, „Viską naudoti su protu ir nepersistengti. Iš karto rezultato nebus“.

Tyrimo rezultatai parodė, kad augalinių preparatų vartojimui reikia daugiau laiko sąnaudų bei pastangų, bet tai yra natūralūs ir nebrangūs produktai, gerinantys burnos ertmės sveikatą.

Išvados

1. Nuo augalų sudėtyje esančių veikliųjų medžiagų, kurios turi gydomųjų savybių, priklauso augalinių vaistų nauda organizmui. Natūralus burnos higienos palaikymo būdas yra fitoterapijos priemonių naudojimas.

2. Tyrimo dalyviai fitoterapijos priemonės burnos ertmės priežiūrai pradėjo naudoti kaip pagalbines, kurios yra saugios, mažiau alina organizmą, nedirgina gleivinės. Tiriamieji teigiamai atsiliepė apie vaistažolių naudojimą, jas perka ir gamina namuose, dažniausiai naudoja skalaviną, arbatas. Greta pažymėjo visuomenės žinių stoką tinkamai vartoti augalines priemones.

Literatūra

- Jonaitienė L., Ragažinskienė O., Kizevičienė E., Daukšienė J. Augaliniai vaistiniai preparatai ir maisto papildai žmogaus sveikatai. Žmogaus ir gamtos sauga, 2015;1:116-119.
- Bleifertienė A. Peršalimo ligoms skirtų augalinės kilmės preparatų asortimento vaistinėje įvertinimas ir poreikio tyrimas. Magistro darbas. Kaunas, 2016.
- Ruolia J. Septynios galimybės: kaip saugotis vėžio pasikartojimo. Alma littera, 2020.
- Masoori L, Yazdani S, Rezaei F, Amraei M. Phytotherapy for Streptococcus viridans. Journal of Pharmaceutical Sciences and Research 2017; 9(7):1205-1208.
- Antonio GD, Tesser CD, Moretti-Pires RO. Phytotherapy in primary health care. Revista de Saude Publica 2014;48:541-553. <https://doi.org/10.1590/S0034-8910.2014048004985>
- Sarker SD, Nahar L. Evidence-based phytotherapy: what, why and how? Trends in phytochemical research 2018;2(3):125-126.
- Šimkūnaitė, E. Sveiko gyvenimo paslaptys. Kaunas: Obuolys, 2018.
- Arada JMG, Perez ZC. Phytotherapy in dentistry: survey of products of plant origin for health oral. Brazilian Journal of Implantology and Health Sciences 2019;1(3):1-6. <https://doi.org/10.36557/2674-8169.2019v1n3p35>
- Jasinskaja I. Tradicinių augalinių vaistinių preparatų vartojimo analizė. LSMU, 2018.
- Jermalionok J. Jonažolių sirupo modeliavimas ir kokybės vertinimas. LSMU, 2011.
- Babarskas P. Ekstrahavimo sąlygų įtakos tyrimas vaistažolių mišinio iš pipirmėtės, gysločio, ramunėlės, jonažolės, kraujažolės žaliavos ištraukų kokybei. 2017.
- Gudelytė U. Tradiciškai Lietuvoje augintų dekoratyvinių augalų etnofarmacinis tyrimas. LSMU, 2010.

PATIENTS' EXPERIENCE WITH PHYTOTHERAPY PRODUCTS FOR ORAL CARE

K. Kepalaitė, D. Grūnovienė

Keywords: phytotherapy, phytotherapy products, oral care.

Summary

The study presented in the article aimed to reveal the experience of patients using phytotherapy products for oral care. The study involved eight patients of different ages using phytotherapy products for oral care. The data collection method is a semi-structured interview. The analysis of the data collected during the research was performed using descriptive and content analysis methods.

The study demonstrates that informants respond positively to the use of herbs. Many informants have started to use phytotherapeutic products for oral care as adjuncts. Informants know and use a variety of phytotherapeutic products for oral care, purchase and manufacture them at home from herbs. Herbal preparations have advantages and disadvantages, they require time, but are a natural and inexpensive product. Informants recommend the use of phytotherapeutic products for oral care to other people.

Correspondence to: danguole.grunoviene@go.kauko.lt

Gauta 2021-10-10